

3. Campbell J. A Joseph Campbell Companion. Reflections on the Art of Living / J. Campbell. – NY: Harper Perennial, 1991. – 310 p.
4. Campbell L. Historical Linguistics / L. Campbell. – Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2001. – 395 p.
5. Chaucer G. The Canterbury Tales / G. Chaucer – NY: Alfred A. Knopf, 1992. – 607 p.
6. Kluge Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache. – Berlin: Walter de Gruyter, 1975. – 898 S.
7. Kritisberg R. Cultural constants and variables in the mirror of language / R. Kritisberg // Вісник Харківського Національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія романо-германська філологія. – Випуск 611. – Харків, 2003. – С. 37-41.
8. Kitsberg R. Language discrimination against women as reflection of sociocultural patterns / R. Kritisberg // Вісник Сумського державного університету. Серія філологічні науки. – Випуск 3 (62). – Суми, 2004. – С. 211-217.
9. Paul H. Principles of the History of Language / H. Paul. – NY: General Books LLC, 2009. – 332 p.
10. Shakespeare W. The Complete Works of William Shakespeare / Craig W. J. (ed.). – London: Henry Pordes, 1993. – 1264p.
11. Shama S. A History of Britain at the edge of the world? 3000BC-AD1603 / S. Shama. – NY: Hyperion, 2000. – 412 p.
12. Simpson J., Weiner E. (eds.). The Compact Oxford English Dictionary / J. Simpson, E. Weiner. (eds.). – Oxford: Clarendon Press, 1994. – 2371 p.
13. Sweetser E. From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure (Cambridge Studies in Linguistics) / E. Sweetser. – Cambridge, Massachusetts: Cambridge Univ. Press, 1991. – 188 p.
14. Traugott E., Hopper P. Grammaticalization / E. Traugott, P. Hopper. – Cambridge, Massachusetts: Cambridge Univ. Press, 2003. – 300 p.
15. Watkins. C. The American heritage Dictionary of Indo-European Roots / C. Watkins. – NY: Houghton Mifflin Co., 2000. – 146 p.

Куделько З. Б.
(Чернівці)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ДИПЛОМАТІЇ: ПОЛІСЕМІЯ

Дана стаття висвітлює полісемантичні відносини у терміносистемі дипломатичних термінів. Автор досліджує внутрішню полісемію, розрізняє полісемантичні терміни за їх словотворчою структурою, виокремлює радіальну, ланцюгову та радіально-ланцюгову полісемію у даній терміносистемі.

Данная статья освещает полисемантические отношения в терминосистеме дипломатических терминов. Автор исследует внутреннюю полисемию, классифицирует полисемантические термины по их словообразовательной структуре, а также изучает разновидности полисемии на основе общих семантических ассоциаций.

This article highlights polysemantic relations in the term system of diplomacy. The author researches internal polysemy, singles out polysemantic terms by their word formation structure as well as studies polysemy kinds on the basis of the common semantic associations.

Полісемія тривалий час є об'єктом дослідження багатьох учених-лінгвістів, серед яких помітно вирізняються: В.В.Виноградов, О.В.Суперанська, Ю.Д.Апресян та інші.

Так, О.В.Суперанська відзначає, що через порушення традиційного для загальної лексики зв'язку *слово-предмет-поняття*, спеціальна лексика відрізняється від загальної в таких аспектах: 1) перекладом на інші мови; 2) запозиченнями; 3) зміною чи уточненням плану вираження; 4) зміною чи уточненням плану змісту; 5) полісемією; 6) омонімією; 7) синонімією; 8) антонімією [8, с. 40]. Як бачимо, властивості лексичної одиниці загальної лексики відрізняються від слова спеціальної лексики, головним чином, тим, що у лексичної одиниці спеціальної лексики є план змісту та план вираження, а її значення не складається із суми значень елементів, що її утворюють, а надається вказаній лексичній одиниці системно.

Полісемія, широко представлена в апелативній лексиці, реалізується в спеціальній дещо по-іншому: так, якщо в загальній лексиці це явище веде до розширення та збагачення словникового складу, то в спеціальній лексиці воно вже є небажаним, через те що порушує намагання мови зберегти однозначну відповідність між референтом і номінуючим його знаком.

Розвиток полісемантичних відношень у системі будь-якої терміносистеми є явищем немінучим, адже зміст мовного знака розвивається активніше й швидше, ніж його форма. Полісемія розглядається як сукупність семантичних зв'язків, що входять у синхронну смислову структуру терміна. Припускається, що багатозначність терміна – це природний вияв властивої лексичній системі мови тенденції до полісемії.

У процесі аналізу термінології дипломатії виявлено два типи полісемії: 1) внутрішню

(всередині самої терміносистеми); 2) зовнішню (між окремими терміносистемами). Семантичною основою першого типу полісемії є диференціація наукових понять і розхитування семантики однозначного терміна [6, с. 4].

До першого типу полісемії належать біля 76-ти полісемантичних термінів, (що складає близько 3-ьох % від усіх проаналізованих), в тому числі й тих 11 термінів, які мають більше 2-х значень у межах досліджуваної терміносистеми.

При порівнянні полісемії в термінах-словах і в термінологічних сполученнях виявлено: а) повну перевагу однослівних термінів (їх кількість складає 78%, наприклад: minutes, treaty, capitulation); б) двокомпонентних словосполучень – 22% (наприклад: treaty of protectorate, treaty of option, national income); в) трикомпонентних та з чотирма й більше компонентами полісемантичних словосполучень не виявлено.

Проведений аналіз дає змогу говорити про “обернено пропорційну залежність між довжиною термінологічного словосполучення і полісемією: зростання числа компонентів, що входять до його складу, перешкоджають появі багатозначності” [4, с. 6]. Крім того, сполучення слів є тим чинником, який обмежує можливості полісемії.

Полісемантичні лексичні одиниці термінології дипломатії розрізняються на підставі своєї словотворчої структури. З поміж них вирізняємо:

- 1) кореневі слова: deficit, embargo, paragraph, protocol;
- 2) словотворчі похідні: corruption, directorate, disavow, funding.

Під час аналізу словотворчої структури похідного терміна, що складається з похідної основи й словотворчого афікса, встановлено, що серед багатозначних похідних термінів переважну більшість складають: а) суфіксальні утворення (79%); б) суфіксально-префіксальні (13%); в) префіксальні (8%).

При дослідженні словотворчих моделей похідних термінів найчастотнішими виявились терміни з суфіксами: *-ion/-tion/-ation* (22%); *-y*; *-or/-er*; *-ing* (по 15%); *-ment* (14 %); *-ism* (3%).

- 3) складні: plural population, preliminary list, import quota;

Кількісно, за структурними типами, полісемантичні терміни розподіляються наступним чином: прості чи кореневі слова – 35%; похідні – 51%; складні – 14%. Малий відсоток складає багатозначність у складних словах, а її повна відсутність у термінах-аббревіатурах свідчить про взаємодію між структурою терміна й полісемією, а це означає, що чим складніша його структура, тим меншою є полісемія.

Потенція полісемії полягає в здатності мови відображати не лише речі та явища об’єктивного світу, але також і певні зв’язки та взаємозалежність між ними, на тій підставі що вони встановлюються людиною в процесі суспільно-історичного розвитку. Ці зв’язки можуть мати в основі схожість, що і призводить до об’єднання двох і більше значень в одному слові [4, с. 8]. Значення багатозначного слова об’єднуються в семантичну єдність завдяки певним відношенням, які склалися між ними на основі загальних семантичних асоціацій (метафора, метонімія, функціональна спільність).

Було виокремлено і вивчено три типи багатозначності (вперше це продемонстроване на аналізі на діахронічного матеріалу в роботі Дармстетера, написаній у 1887 р.) [цит. за 1]:

1) *радіальна полісемія*: всі значення слова мотивовані одним і тим самим центральним значенням, наприклад: to exceed powers, to exceed the allotted term, to exceed the allotted date з загальним компонентом “to go or be beyond a limit, measure, limiting regulation” [9, с. 495].

2) *ланцюгова полісемія* (в чистому вигляді дуже рідко зустрічається): кожне нове значення слова мотивоване іншим – найближчим до нього – значенням, але крайні значення можуть і не мати загальних семантичних компонентів, наприклад, **protocol** – 1. The system of rules on the correct and acceptable way to behave on official occasions; 2. A method for connecting computers so that they can exchange information [9, с. 1137].

3) *радіально-ланцюгова полісемія*, наприклад, **advances**: 1. An increase of price or value; 2. Opening approaches made to secure acquaintance, favour, or an agreement; overtures: a) the furnishing of funds or goods on credit; b) the funds or goods so furnished; a loan; c) payment of money before due; d) the money so paid; 3. Preparation, especially publicity, done prior to the appearance of a public figure or the staging of a public event [9, с. 19-20].

Ланцюгова полісемія досить чітко відображена в тлумачних словниках у вигляді лінійно пронумерованої послідовності значень: 1; 2; 3... Однак використання такого способу нумерації значень для радіальної і, особливо, радіально-ланцюгової багатозначності веде до викривлення ієрархічної семантичної структури відповідних слів. Тому для опису таких слів пропонується нумерація такого типу: 1, 1.1, 1.2 [1, с. 182] або 1. а); б); 2. а); б) [8, с. 42] або 1. а.; б.;

Значення багатозначних слів утворюють так звані понятійні сфери, тобто семантичні поля, компоненти яких пов'язані якоюсь загальною основою. Вирізняють два види семантичних полів:

1) предметні або денотатні поля, в яких терміни об'єднані за їх відношенням до однієї предметної галузі;

2) понятійні чи сигніфікативні поля, в яких терміни об'єднуються за їх відношенням до однієї сфери понять або уявлень [7, с. 438-439].

У предметних полях слова організовано переважно за принципом “простір” і за принципом співвідношення речей: функція (призначення) та її аргументи (виробник, агенс, інструмент, результат); частина та ціле. У понятійних полях, головним чином, за принципом “час” і за принципом співвідношення понять: підпорядкування, антонімія та інше. Перелічені відношення між предметами і поняттями лежать в основі формування нових значень і полісемії зокрема.

Між значеннями полісемантичного слова допустимі три типи відношень: перетин, включення і семантична омонімія. Однак відношення перетину й включення об'єднують їх в одне семантичне поле, а семантична омонімія розводять їх по різних полях. Тому для вивчення багатозначного слова як польової семантичної структури першочергове значення мають перші два типи відношень: включення та перетин.

Відношення включення між ЛСВ (лексико-семантичними варіантами) базуються на послідовній їх деривації. Центром і вихідним пунктом дериваційного ланцюга завжди є основне значення. В основі перетину ЛСВ лежить паралельна їх деривація. Однак, частіше за все в семантичній структурі багатозначних слів представлені одночасно й відношення включення і перетину між значеннями. І при включенні, і при перетині значень багатозначного слова в центрі утвореного ними семантичного або асоціативного поля завжди знаходиться основне значення. Йому прямо чи опосередковано підпорядковані всі решта ЛСВ. Отже, полісемія слова значною мірою визначається його основним значенням. Суть прямого номінативного значення полягає в безпосередньому співставленні мовного знака з позамовним об'єктом, прямою назвою якого він є. Головне значення слова не вимагає контексту. Воно, як правило, першим виникає в пам'яті, коли людина чує слово. Пряме номінативне значення є парадигматично закріпленим, а в синтагматичному відношенні – вільнішим.

Крім основного прямого номінативного значення розрізняють також похідне номінативне значення та експресивно-стилістичне. Класифікація базується на дослідженнях В.В.Виноградова, В.Г.Гака, Е.М.Меднікової, Д.М.Шмельова.

Похідне значення терміна розвинулось від основного шляхом переносу його на нові класи десигнатів. Наприклад: полісемантичний термін **embassy** має кілька лексико-семантичних варіантів. Наведемо два похідних значення: 1. A group of officials who represent their government in a foreign country; 2. The official building used by these officials [9, с. 444]”. В основі семантичного переносу лежить метонімічна транспозиція: предмет → місце.

Експресивно-стилістичне значення або переносне утворюється в тих випадках, коли основне значення переноситься на клас десигнатів, досить відмінних від початкового, але все ж подібних (в інших випадках відбувається розщеплення на омоніми). Так, одним із ЛСВ терміна **contract** є “an assignment to murder someone for pay” [9, с. 316], яке мотивується семемою “drawing together, making a bargain”. Даний семантичний перенос базується на метафоричній транспозиції за зовнішньою подібністю.

Слід зазначити, що відкритість системи слова зумовлюється можливістю появи нових значень на основі попередніх, завдяки застосуванню метонімічних, метафоричних, функціональних переносів та інших видів семантичної зміни [5, с. 25].

Характерні типи відношень між ЛСВ відповідають логічним відношенням понять, таким як: 1) підпорядкування, на основі якого розвивається спеціалізація та узагальнення; 2) “позарозташованість”, що лежить в основі зміщення лексичного значення; 3) відношення протилежності, що призводять до явищ енантіосемії; 4) перехрещування, що породжує метафору та метонімію [3, с. 262].

Результати аналізу терміносистеми дипломатичних термінів і наведені вище приклади свідчать, що характерними рисами виникнення нових значень у даній термінології є логічні відношення підпорядкування (гіпонімії) та перехрещування (метафори та метонімії). Переважно в основі виникнення багатозначних термінів цієї терміносистеми лежить метонімія (75%), рідше – гіпонімія (16%) і в окремих випадках – метафора (9%).

Типовими видами метонімічного переносу в терміносистемі дипломатії є: з дії на предмет (суб'єкт, об'єкт, явище) – 40%; з дії на її місце – 29%; з дії на результат – 31%. Наприклад: **bankruptcy**: 1. The act or process of becoming a bankrupt; 2. The state of being actually or legally

bankrupt (дія – явище) [9, с. 113]; **fund**: 1. To provide money for an activity, organization, event; 2. An organization established to administer and manage a sum of money (дія – місце) [9, с. 91].

Метафора побудована на основі вживання слів або виразів у переносному значенні за подібністю, аналогією. Метафоричний гіпонімічний зв'язок – це зв'язок за подібністю, що базується на спільності ознак. Прикладом таких зв'язків між ЛСВ терміна є полісемантичний термін **subsidy**: 1. Monetary assistance granted by a government to a person or group in support of an enterprise regarded as being in the public interest; 2. Financial assistance given by one person or government to another [9, с. 309].

Полісемія в терміносистемі дипломатичних термінів може бути граматичною і термінологічною. Остання визначається як позначення терміном ряду понять у понятійній сфері вузько спеціальної галузі знань, або діяльності; при тому, що в значеннях багатозначного терміна є однакові спеціальні семи. Наприклад: **customs** 1. Duties or taxes imposed by a government on imported and, occasionally, exported goods; 2. The government agency in charge of collecting these duties or any of its offices [9, с. 357]. У значеннях даної термінологічної одиниці є такі дублети спільних сем: **duties** (ЛСВ 1 та ЛСВ 2), **government** (ЛСВ 1 та ЛСВ 2).

Дані термінологічні одиниці є прикладом асоціативно-понятійної полісемії. Досліджуючи терміносистему дипломатичних термінів ми прийшли до висновку, що саме асоціативно-понятійна й асоціативна полісемія є характерною рисою даної термінології. Асоціативна полісемія визначається спільністю способу тлумачення значень і самих компонентів значень. Прикладом асоціативної полісемії можуть бути термінологічні одиниці **parity**: 1. Equality; 2. Resemblance, similarity [9, с. 77].

Полісемія ще буває денотативною, сигніфікативною та денотативно-сигніфікативною.

Денотативна полісемія характеризується двома або більше денотатами, які мають єдиний сигніфікат, виконують однакову функцію і отримали ідентичну назву, іншими словами, денотатна полісемія має таку схему: 2 денотати – 1 сигніфікат – 1 терміноформа. Наприклад: **embargo**: 1. A government order prohibiting the movement of merchant ships into or out of its ports; 2. A prohibition by a government on certain or all trade with a foreign nation [9, с. 70].

Сигніфікативна полісемія визначається наступною схемою: 0 денотат – 2 сигніфікати – 1 терміноформа. Наприклад: **holding** має 2 ЛСВ 1. Land especially a farm, rented from another; 2. Property owned especially stocks or bonds [9, с. 680]. Ці значення утворились через спеціалізацію мотивуючого значення загальнономовної лексичної одиниці **hold**: to take and keep with the hands or arms, or by other means.

Денотативно-сигніфікативну полісемію можна подати наступною схемою: 2 денотати – 2 сигніфікати – 1 терміноформа. Вона виникає внаслідок метонімічного переносу “дія – результат дії – об’єкт дії – властивість” мотивуючої семами або через метонімічну транспозицію “суб’єкт дії – дія”: **currency**: 1. Money in any form when in actual use as a medium of exchange; 2. Transmission from person to person as a medium of exchange; circulation [9, с. 355].

Дослідження терміносистеми дипломатичних термінів свідчить, що найпоширенішим видом полісемії в даній терміносистемі є денотативно-сигніфікативна (69%), рідше – сигніфікативна (28%) і найменше зустрічається денотативна (3%).

Подані вище типи формування полісемантичних термінів підтверджують той факт, що зміст мовного знака розвивається швидше і активніше, ніж його форма, яка, до певної міри, є консервативною, що і призводить до використання старої форми, старого знака для нового поняття, що веде до виникнення надалі полісемантичних термінів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян Ю.Д. Трудности построения формальной модели языка // Кибернетика: Перспективы развития. – М.: Наука, 1981. – С. 109-113.
2. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография: Избр. труды. – М.: Наука, 1977. – 312 с.
3. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций // Языковая номинация: Общие вопросы. – М.: Наука, 1977. – С. 230-293.
4. Козлова Т.В. Полисемия научно-технического термина (на материале современного английского языка): Автореф. дисс... канд. филол. наук: 10.02.04 / ЛГУ. – Ленинград, 1980. – 25 с.
5. Огуй О.Д. Текст, лексико-семантична група, полісемічне слово, семантичні тенденції та спроба їх реконструкції // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія. – Чернівці, 1996. – Вип. I. – С. 25-28.
6. Рогач Л.В. Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах: Автореф. дисс... канд. филол. наук.: 10.02.15 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 20 с.
7. Степанов Ю.С. Семантика // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 438-439.

8. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории. – М.: Наука, 1989. – 243 с.
9. Webster's Dictionary. – Webster's New World College Dictionary. Fourth Edition. Editor in Chief Michael Agnes. – Macmillan USA, – 1999. – 1716 p.

Курушкіна Т. М.
(Горлівка)

ЗОНА БАЗИСУ АНГЛІЙСЬКИХ КУЛІНАРОНІМІВ

Стаття відбиває результати ономасіологічного аналізу кулінаронімів в англійській мові. Зона базиса кулінаронімів є представленою базисами-суфіксами та базисами-повнозначними словами. Ономасіологічна структура кулінароніма включає різні лексичні класи базисів-повнозначних слів (страва, рослина, тварина, посуд, явище природи та ін.). Найбільш частотними є назви страв, рослин та тварин.

Статья отражает результаты ономасиологического анализа кулинаронимов в английском языке. Зона базиса кулинаронимов репрезентується базисами-суфіксами та базисами-повнозначними словами. Ономасиологічна структура кулінароніма включає різні лексичні класи базисів-повнозначних слів (блюдо, рослина, тварина, посуд, явище природи та др.). Наиболее частотными являются названия блюд, растений и животных.

The paper represents results of onomasiological analysis of English culinaryonyms. The base zone of English culinaryonyms is represented by base- suffix and base-word. Onomasiological structure of a culinaryonym includes different lexical classes of bases (dish, plant, animal, kitchenware, natural phenomenon etc.). The most numerous are names of dishes, animals and plants.

У тематиці лінгвістичних досліджень мовної номінації актуальним залишається розгляд ономасіологічної структури різноманітних класів лексичних одиниць (Н.І. Панасенко 2000, Г.В.Хмара 2006, Я.В. Браницька 2008, В.І. Теркулов, 2008).

Метою нашого розгляду постає аналіз категоріальних та структурних особливостей базисів англійських назв страв в межах структурно-семантичного напрямку ономасіології, що має за завдання систематизацію та типологізацію номінативних одиниць, аналіз взаємодії семантичного й номінативного аспектів мови, інтерпретацію ономасіологічних структур у проекції на значення мовних одиниць [9; 429].

До кола завдань, що вирішуються у ході даного дослідження належить:

- виявлення структурних особливостей базисів англійських кулінаронімів;
- опис основних лексичних класів базисів, що входять до ономасіологічної структури назв страв.

Ономасіологічному розглядові в нашому дослідженні підлягають 1608 лексичних одиниць англійської мови, що означають назви страв, тобто кулінароніми. Група „назви страв” займає одне з провідних місць у системі лексику за багатством та розмаїттям структурно-семантичних і граматичних форм і протягом декількох десятиліть викликає інтерес багатьох лінгвістів. Комплексний аналіз даної групи здійснювався на матеріалі різних мов і у різних аспектах, а саме: лінгвокультурологічному, зіставному, семантико-семіологічному та лінгвокогнітивному.

Традиційно в основі ономасіологічного дослідження знаходиться методика репрезентації семантичних зв'язків між морфемами похідного слова за допомогою тернарної ономасіологічної структури або моделі, що була запропонована чеським лінгвістом М. Докулілом [12]. До складу двочленної ономасіологічної структури слова входять ономасіологічний базис (словотворчий формант), ономасіологічна ознака (мотиватор, твірна основа). Зважаючи на концепцію синтаксичної природи деривації, О.С. Кубрякова доповнила ономасіологічну структуру композитів предикатом-зв'язкою або атомарним предикатом, що встановлює між ознаками певний тип відношень [7]. Під ономасіологічною моделлю похідного слова мається на увазі структурно-семантична формула, що, по-перше, відбиває його морфологічну побудову, по-друге, називає ономасіологічні розряди компонентів, що входять до його складу, та, по-третє, вказує на тип семантичних відносин, в які вступає його основа та суфіксальний елемент задля найменування тієї чи іншої особи або предмету.

Поняття ономасіологічного базису, як зазначається вище, було вперше введено до наукового ужитку М. Докулілом, який виділяв наступні типи базису: категорія субстанції, якості, дії та обставини [12; 197].

На думку О.С. Кубрякової, базис відображає „номінативну діяльність людини, що здійснює у акті словотворення підведення позначуваного під певну категорію” [7; 15]. В процесі номі-